

НИВЕЛЮВАННЯ ЕКСПРЕСИВНО-ОЦІННИХ КОНОТАЦІЙ ЯК УМОВА ТВОРЕННЯ УЗАГАЛЬНЕНИХ НОМІНАЦІЙ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено розгляду явища нівелювання експресивно-оцінних конотацій як джерелу появи узагальнених номінацій у сучасній англійській мові.

Ключові слова: номінація, нівелювання, експресивно-оцінна конотація, узагальнення.

В статтє рассмотрено нивелирование экспрессивно-оценочных коннотаций как условие образования обобщённых номинаций в современном английском языке.

Ключевые слова: номинация, нивелирование, экспрессивно-оценочная коннотация, обобщение.

The paper deals with levelling of expressive and evaluative connotations, which is viewed as one of the major sources to form generalized nominations in the Modern English Language.

Key words: nomination, levelling, expressive and evaluative connotation, generalization.

Природна мова є засобом пізнання навколишнього світу, матеріалізуючи думку, вона формує та передає інформацію, висловлює почуття, оцінку. Мова також дає назви речам, явищам, сприяє узагальненню і диференціації їхніх властивостей та відношень; зберігаючи та передаючи суспільно-історичний досвід, відображений у значеннях та найменуваннях мовних одиниць [Серебренников 1970, 11-93].

У гносео-семіотичному аспекті номінація є процесом перетворення фактів позамовної дійсності в надбання системи та структури мови, в мовні значення, що відображають суспільний досвід у свідомості носіїв мови [Уфимцева, Азнаурова, Кубрякова 1977, 13].

У процесі номінації відбуваються процеси узагальнення, типізації, класифікації, порівняння, конкретизації, причому людська думка балансує між абстрактною віртуальною моделлю предмета та багатьма об'єктами, які реально існують, і істотно відрізняються своїми індивідуальними ознаками [Замалетдинов 2004, 145].

Вивчаючи мову, важливо встановити, яким чином номінація співвідноситься з перетворенням понять як логічних форм на мовні значення, яким чином у мові позначаються багатопланові та складні реалії, факти дійсності та явища/події внутрішнього світу індивіда. Отже, людина є частиною дійсності, тому, зокрема у мові, знаходить своє вираження не тільки об'єктивна дійсність, але й місце суб'єкта, який пізнає світ та діє в ній [Замалетдинов 2004, 144-145].

Проблема мовної номінації залишається предметом дискусій стосовно її типів, механізмів і є актуальною насьогодні.

Їй приділяли належну увагу вітчизняні та зарубіжні мовознавці: Н.Д. Арутюнова, Е.С. Азнаурова, В.Г. Гак, Л.С. Ковтун, Г.В. Колшанський, О.С. Кубрякова, Б.А. Серебренников, Ю.С. Степанов, В.І. Теля, А.Ф. Уфимцева та ін.

Предметом дослідження цієї статті є нівелювання експресивно-оцінних конотацій.

Об'єктом вивчення – особливості творення узагальнених номінацій на основі слів, що втрачають експресивність. Матеріалом слугує сучасна англійська мова.

Однією з ознак розвитку значень слова є зміна його лексичних зв'язків, у яких воно виявляє себе у мові: “так би мовити, рух всередині значення, зміна його об'єму” [Ковтун 1971, 81]. Дослідження процесів набуття словом нового/нових значень показує, що смислові зміни в лексиці не обов'язково мають зовнішньо-формальне вираження. Нові значення породжує специфічна сполучуваність, даючи поштовх появі нових конструкцій [Васил'єв 2008, 35].

Конотація – “емоційне, оцінне чи стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального чи okazіонального характеру” [Телія 1990, 236]. У широкому розумінні до конотативних потрапляє будь-який компонент, що доповнює предметно-поняттєвий (чи денотативний), а також граматичний зміст мовної одиниці та надає їй експресивної функції [Телія 1990, 236].

Все це можливе за умови залучення відомостей мовця, співвіднесених з його культурно-історичним знанням, його світоглядними позиціями, емоційним чи оцінним ставленням мовця до позначуваного чи зі стилістичними реєстрами, що пояснюють умови мовлення, сферу мовної діяльності та соціальні статуси учасників мовлення.

Конотації визначають також як “компонент значення, сенсу мовної одиниці, що виступає у вторинній для неї функції найменування, який доповнює при її вживанні в мовленні її об'єктивне значення асоціативно-образним уявленням про позначувану реалію на основі усвідомлення внутрішньої форми найменування” [Телія 1990, 236].

Упродовж останніх трьох десятиліть інтернаціональним явищем, поширеним у кількох (більше трьох за критерієм А.О. Білецького) мовах, стало творення спеціальної термінології за допомогою заперечних компонентів *non-, ir-, in-, anti-*. Новоутворені одиниці є не стільки запереченням твірних для них одиниць, скільки позначенням нових реалій. Такими є, наприклад, суспільно-політичні терміни на зразок *non-participation (in countries' blocks) – неучасть (у блоках країн)*, *non-ratification (of a treaty) – нератифікація угоди*, *non-aggression – ненапад* тощо.

Подальшим кроком може бути “узагальнення значення номінації” [Карпіловська 2008, 79] через нівелювання прагматичного (емотивного) значення. Що у свою чергу є “одним з виявів тенденції до інтелектуалізації... мови” [Карпіловська 2008, 79]. Конотативна лексика, яка вербально втілює раціональні судження та емоційну оцінку набирає нового етапу розвитку – поступово втрачає її експресивно-оцінний компонент і стає нейтральною, а іноді й термінологічною. Останнім часом у різних мовах світу ми спостерігаємо поповнення термінології за рахунок експресивно забарвленої, частіше негативної, лексики. Прикладом цього може бути суспільно-політична термінологія. Скажімо, в усіх слов'янських мовах поширені суспільно-політичні терміни: *укр. промивання мізків, рос. промывание мозгов, пор. англ. brain-washing; укр. відмивання грошей, рос. отмывание денег, пор. англ. money laundering; укр. тіньова економіка, рос. теневая экономика, пор. англ. shadow economy*.

Такий процес пояснюється також переходом суто термінологічних, професійних одиниць до загальнолітературної мови, якою послуговуються її носії.

Зі сфери медицини до загального вжитку в сучасну англійську мову ввійшли: *non-hormonal* (nutrition supplements) – *негормональні* (поживні харчові добавки), *non-cholesterol* (food) – їжа, що не містить холестерину, *non-destructive* (testing) – неруйнівний (аналіз); юриспруденція поповнила мову такими одиницями: *non-objection* (certificate) – свідоцтво про відсутність права заперечення, *non-breaching* (party) – сторона-учасник угоди, яка не має права її розірвати, *non-binding* (agreement) – угода, що не має обов'язкової сили, *non-legitimate* (party) – незаконна сторона, *non-exclusive* (agreement) – не-ексклюзивна угода; зі сфери фінансів увійшли: *non-recourse* (financing) – не-регресивне фінансування, *non-marketable* (securities) – не-біржові цінні папери.

За допомогою префікса *non-* утворено багато лінгвістичних термінів: *non-progressive* та *non-continuous*, *non-verbal*, *non-finite*, *non-productive*, *non-standard*, *non-defining*, *non-gradable*, *non-count*.

Здебільшого групу представлено похідними прикметниками (*non-formal*, *non-exclusive*, *non-professional*, *non-constructive*) та іменниками (*non-believer*, *non-ratification*, *non-aggression*, *non-resident*, *non-citizen*, *non-owner*), що містять заперечну частку *non-* у ролі префікса.

Нейтралізація експресивно-оцінних конотацій уможливило вираження пом'якшеної думки, створює можливість означити реалії дійсності непрямо, отже, виконати функцію евфемізму:

Реклама в інтернет-магазині: Sale out. Non-condition products.

Likewise, as soon as my nephew saw his buddy Mickey Mouse playing in the non-melting snow, he wanted some for his own.

Реклама: Non-notable garage band.

Who is your fave non-marriageable character?

Gordon Brown will be pressed in parliament this week to reveal whether his most senior City advisor, Sir Ronal Cohen, claims non-domicile tax status.

Historically UK resident non-doms were allowed a special tax status.

Останні два речення вказують на те, що іноді прикметники з префіксом *non-* субстантивуються внаслідок відсічення від основи показника ад'єктива.

Потрібно звернути увагу на правопис таких новоутворень. Трапляються два варіанти їх написання: *non-citizen* та *noncitizen*; *non-constructive* та *nonconstructive*; *non-contact* та *noncontact*; *non-legitimate* та *nonlegitimate*; *non-professional* та *nonprofessional*. Нестабільність правопису доводить, що у сучасній англійській мові відбувається становлення слів такого типу.

Іншими засобами творення слів зі стверджувально-заперечною семантикою є префікс *anti-* (означає протидію) та *in-* (вказує на заперечення змісту твірного слова). Префікс *non-* у сполученні з іменниками та прикметниками передає значення частки *не-*: *non-alcoholic drink* (безалкогольний напій); неможливість щось зробити: *non-delivery*; щось нехороше чи неіснуюче: *non-event* (дуже нудна подія).

Слід зазначити, що деякі з таких слів не є новоутвореннями, а закріпилися в загально-мовному лексиконі давно: *non-profit*, *non-fiction*. Більшість слів, що належать до цієї категорії, містять у своїй структурі префікси *anti-* та *in-*: *antibody*, *antivirus*, *antibiotic*, *antichrist*, *antidote*, *antihero*, *antikiller*; *antithesis ma infinity*, *inaccessible*, *inappropriate*, *inglorious*,

insomnia, invalid, invisible. Новостворені слова, що містять префікс *anti-*, широко використовуються в інтернет-просторі та позначають назви сайтів: www.anti-free.ru, www.antimult.ru, www.antismart.ru, www.antijob.ru, www.antiwomen.ru. Однак, усі ці сайти – російськомовні, а самі їхні назви створені не автентичними носіями англійської мови.

Новоствореними серед слів з такими префіксами можна вважати: *antiautorun, antispyware, antisipam, antisipamsniper*.

Завдяки неоднозначності своєї семантики лексеми з часткою *non-* можуть розвивати спеціалізовані або переносні значення. Вони стають внаслідок цього неповним віддзеркаленням семантики твірного слова (протилежного члена опозиції) [Карпіловська 2008, 81]: *condition – non-condition, literary – non-literary, legitimate – non-legitimate, sponsor – non-sponsor, constructive – non-constructive, professional – non-professional*.

Вищий ступінь абстрагування твірного слова веде до нівелювання емотивного компонента значення твірного. Цьому сприяє участь таких лексем у терміноутворенні.

Словники сучасної англійської мови засвідчують ряди прикметників та іменників з префіксом *non-*, які використовуються у спецтермінології та такі, що мають переносне значення: *formal – non-formal (logic, method), constructive – non-constructive (opinion, discussion)*.

Така лексика поповнюється й неологізмами з префіксом *non-*: *non-Japan Asia* (ця назва навіть скорочується до акроніма *NJA*) та *non-Japanese Asian* (як іменник), *Non-Jew* (у значенні “християнин”), *non-Continental Europe (non-continental European areas)*, *non-native (English teacher)*, *non-format, non-target, non-leather (boots), non-joke, non-food*.

Аналізований матеріал вказує на високу в сучасній англійській мові продуктивність новоутворень з префіксом *non-*. Звертає на себе увагу мала продуктивність префікса *anti-*, який рідко використовується в англійській і широко в російській та українській в термінології і в розмовній мові. Вони широко використовуються також у назвах російських сайтів.

Інтелектуалізація сучасної англійської мови сприяє появі новоутворень – здебільшого термінів з префіксами *non-, anti-, in-*.

При цьому відбувається нівелювання експресивно-оцінних конотацій новоутворених іменників та прикметників і вони виступають ємнішим і загальнішим засобом називання предметів порівняно з твірними словами, зміст яких вони ще більше абстрагують, віддаляючись від конкретного наповнення лексичних значень предметів і ознак. Вони спираються на їхній загальний зміст.

Заперечні новоутворення є яскравим засобом вираження економії мовних зусиль. За своєю природою, вони є згортками цілих речень, але в мові утворюються за словотвірною моделлю.

1. *Васильев А.Д.* Игры в слова: россияне вместо русских // Политическая лингвистика. – Вып. 2 (25). – Екатеринбург, 2008. – С. 35-43. 2. *Гумбольдт В.* Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 2000. – 400 с. 3. *Замалетдинов Р.Р.* Проблемы номинации в сопоставительном аспекте // Русская сопоставительная филология: состояние и перспективы: Межд. науч. конф-я: Труды и материалы. – Казань, 2004. – С. 144-145.

4. Карпіловська Є.А. Динаміка україномовної категоризації світу та її вияви в новій лексиці // Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. – К., 2008. – С. 79-91. 5. Ковтун Л.С. О неясных семантических изменениях (к истории значения слов) // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 35-47. 6. Серебренников Б.А. К проблеме сущности языка // Общее языкознание. Формы существования, функция, история языка. – М.: Наука, 1970. – С.11-93. 7. Телія В.Н. Коннотация // ЛЭС. – М., 1990. – С. 236. 8. Уфимцева А.А., Азнаурова Э.С., Кубрякова Е.С. Лингвистическая сущность и аспекты номинации // Языковая номинация (Общие вопросы). – М, 1977. – С. 7-98.

Словники:

1. Bloomsbury Dictionary of New Words. М. 1996. 2. The Concise Oxford Dictionary of Current English. Oxford 1964. 3. The Longman Register of New Words. М. 1990. 4. <http://www.merriam-webster.com/> 5. <http://www.wordreference.com/>

Слухай А.С., асп.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

САКРАЛЬНА СЕМАНТИКА ПРОСТОРОВОЇ ЛЕКСИКИ (на матеріалі англійських фразеологізмів)

Ідіоми, побудовані на основі просторопозначень, складають значний відсоток фразеологізмів англійської мови. Вони вживаються у щоденних контекстах і часто втілюють ідеї та концепти профанної картини світу, але збегірають форму і значення протягом багатьох століть завдяки зв'язку зі сферою сакральної мови. У цій статті здійснюється аналіз співвідношення між міфопоетичною моделлю світу та її характеристиками (наявність центру-ізоморфа Світового дерева, відгородженість, впорядкованість, наявність маркерів переходу та ранжованість за бінарними опозиціями „вгору-вниз” та „далеко-близько”) і їх відображенням у фразеологізмах через лексеми, які найбільшою мірою об’єктивують ці характеристики. Результатом дослідження є нова перспектива взаємодії між сакральною та профанною картинами світу у сучасній англійській мові.

Ключові слова: картина світу, міфопоетика, сакральна мова, просторова лексика, ідіоми.

Идиомы, основанные на пространственной лексике, составляют значительную часть фразеологизмов английского языка. Они употребляются в каждодневных контекстах и часто реализуют идеи и концепты профанной картины мира, в то же время сохраняя форму и значение в течении веков благодаря связи со сферой сакрального языка. В этой статье проводится анализ соотношения между мифопоэтической картиной мира и ее характеристиками (присутствие образа центра-изоморфа Мирового дерева, озражденность, упорядоченность, наличие маркеров перехода и ранжированность в рамках бинарных оппозиций «верх-низ» и «близко-далеко») и их реализации во фразеоло-